

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертаційне дослідження
Баскакової Анни Сергіївни за темою «Кримські питання в українсько-
російських відносинах: політологічний аналіз», поданої на здобуття
наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю
23.00.02 – політичні інститути та процеси**

Обрання темою дисертаційного дослідження політологічного аналізу кримських питань в українсько-російських відносинах обумовлено актуальністю даного напрямку наукових досліджень на сучасному етапі розвитку української держави та вітчизняної політичної думки. Дана тема потребує дослідження науковцями та політиками-практиками як вітчизняного, так і світового рівня, оскільки кримські питання охоплюють регіональний та інтеррегіональний рівень, адже після окупації Кримського півострову проблема Криму є ключовим питанням порядку денного більшості міжнародних організацій та глобальних форумів. Як зазначає автор дисертаційної роботи для України сучасність вимагає нових поглядів щодо визначення впливу окупації Криму Росією, Сходу України (до 2022 року) та широкомасштабного вторгнення (у 2022 році) на розвиток національної стратегії України щодо протидії діям Росії та захисту інтересів національної безпеки нашої держави. Тому представлене дисертаційне дослідження є вчасним та актуальним.

Дисертаційне дослідження А. С. Баскакової присвячено саме вивченню впливу політичних процесів щодо Кримського півострову на еволюцію українсько-російських відносин та розробці ймовірних сценаріїв подальшого розвитку взаємодії України з РФ.

Актуальність дисертаційного дослідження А. С. Баскакової обумовлюється тим, що з одного боку необхідно досліджувати різні проблеми розвитку Кримського півострову в умовах незалежності України й після окупації Криму РФ крізь призму українсько-російських відносин оскільки в політичній науці не існує чітко окресленого аксіоматичного сприйняття сутності цього феномену. А з іншого боку, актуальність обумовлена необхідністю дослідження політичних витоків кримської проблеми, вивчення яких нададуть змогу зрозуміти політичні процеси, зокрема й Росії щодо Кримського півострову.

Погоджуюсь з авторкою щодо визначення українсько-російських відносин в умовах постбіполярності як об'єкта, а питання розвитку Кримського півострову крізь призму українсько-російської міждержавної взаємодії (з 1991-го по

сьогодення) – як предмету дослідження. Такий підхід до розгляду зазначеної проблеми визначається й його актуальністю для сучасної політичної практики, й необхідністю дотримуватися наукової спеціалізації, в межах якої відбувається дане дослідження, а саме – спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути і процеси.

Автор роботи визначає метою своєї дисертації з'ясувати особливості політико-правового, соціально-економічного, гуманітарного розвитку ситуації навколо Кримського півострову в історичній ретроспективі з метою: визначення її впливу на формування українсько-російської міждержавної взаємодії в умовах постбіполярності; обґрунтування необхідності вироблення плану дій для нашої держави після окупації РФ Криму та з урахуванням збройного конфлікту, що продовжується й по нині.

Робота є чітко структурованою та логічною. Дисертантці вдалося дослідити рівень вивченості кримськотатарської проблеми в працях вітчизняних та зарубіжних дослідників, з'ясувати теоретико-методологічні засади аналізу «кримських проблем» в українсько-російських відносинах, визначити особливості використання теоретико-концептуального інструментарію класичної теорії регіонального комплексу безпеки для аналізу Кримської кризи в умовах глобальних трансформацій світового порядку, охарактеризувати політичні передумови сучасної російської агресії та анексії півострову Крим, визначити соціально-політичні та безпекові наслідки секторальної «співпраці» України та РФ (2014–2021 рр.), проаналізувати особливості впливу гуманітарної складової на політичні процеси на території півострову Криму, побудувати сценарії розвитку українсько-російських відносин в умовах широкомасштабного вторгнення, окреслити невідворотні та варіативні тренди та загрози щодо кримського питання, а також визначити інституційно-правові основи політики України щодо відновлення Криму.

Структура роботи повністю відображає наукові завдання та сприяє дослідженню кримських питань в українсько-російській відносинах в межах політичної науки.

Погоджуюсь з авторкою і щодо вибору методів дослідження, в якості яких постають як загальнонаукові, так і спеціальні методи пізнання. При побудові дисертаційного дослідження здобувачкаголошувала на тому, що дослідження «кримських питань» в українсько-російських відносинах потребує застосування вихідних положень та методологічного інструментарію інституціональної теорії дослідження «кримських проблем»; теорії кримського регіоналізму; цивілізаційного напрямку дослідження історичних процесів на Кримському

півострові з урахуванням геополітичної динаміки розвитку Чорноморського регіону загалом та теорії балансу сил, яка надає чітке розуміння причин створення Кримської автономії у складі незалежної України та впливу російсько-українського конфлікту на переформатування глобального балансу сил. Крім того, при дослідженні окремих питань застосовувалися метод побудови сценаріїв, методи експертного аналізу, методологія форсайту та ефект Талеба (чорні лебеді) тощо.

Аналіз наукових джерел, які стали основою при побудові всього дослідження, засвідчив ґрунтовність представленої роботи та спробу авторки цілісно підійти до аналізу кримських питань в українсько-російських відносинах. Вже з підрозділу 1.1. можна побачити, що актуальні для сучасності кримські проблеми в українсько-російських відносинах є водночас, і добре дослідженою в межах західного суспільства, та зовсім недослідженою в межах вітчизняної науки.

Позитивне враження складає перший розділ роботи, присвячений саме стану наукового дослідження та теоретичних засад питання. А. С. Баскаковій вдалося проаналізувати сутність «кримських проблем» в українсько-російських відносинах через методологію та теоретичні підходи, які на думку авторки доцільно поділити на два напрямки: історико-політичний та геополітичний й геоекономічний. Значна увага приділяється положенням інституційної теорії та методологічному інструментарію соціального конструктивізму, які надали змогу в подальшому не звертатися до теоретичних визначень, а вже вільно користуватися категоріями та орієнтуватися в сутності та причинах кримських питань в україно-російських відносинах.

Заслуговує уваги й той факт, що дисертанткою обґрунтовується думка, що володіння Кримом стає стратегічним завданням будь-якої зовнішньої сили, яка намагається утвердити своє домінування в регіоні. Стратегічне значення регіону полягає також і в тому, що його територією проходять важливі транспортні комунікації, які з'єднують розвинуті цивілізаційні центри Європи з багатими на сировинні ресурси країнами Середнього Сходу і Центральної Азії. Регіон також зв'язує Європу з країнами середземноморського басейну, формуючи спільний простір економічних і політичних інтересів в Європі і Азії у цілому. А. С. Баскакова окреслює, що сучасна криза є закономірним результатом активних деструктивних процесів, які виникли в системі міжнародної безпеки, яка була побудована на засадах Ялтинсько-Гельсінських положень.

Погоджуюся з авторкою щодо необхідності дослідження та аналізу політико-ідеологічної реальності на півострові Крим в умовах україно-російського

протистояння. Другий розділ роботи присвячений саме висвітленню даного питання.

В рамках цього розділу дисертантка визначає та аналізує політичні передумови сучасної російської агресії та анексії півострову Крим, аналізує соціально-політичні наслідки секторальної «співпраці» України та РФ (2014–2021 рр.), а також досліджує вплив гуманітарної складової на політичні процеси на території півострову Криму. Авторка роботи зазначає, що загалом політика того періоду характеризується протиріччям та нелогічністю і, як наслідок, дії тодішньої влади призвели до протестів по всій Україні і отримали назву «Революція Гідності», яка продемонструвала всьому світові незламність українського духу у виборі зовнішньополітичного руху. Фактично інтеграція до ЄС стала національною ідеєю українського суспільства загалом та нової української влади, зокрема. Крім цього, погоджуюсь з думкою дисертантки щодо того, що активна інформаційно-психологічна пропаганда протягом тривалого часу після падіння біполярності свідчить про те, що «плани щодо анексії Криму не були миттєвим рішенням, а були ретельно підготовлені заздалегідь, а їх здійснення розпочалось ще в часи, коли українсько-російські відносини мали характер стратегічного партнерства, а відносини розвивались в дусі дружби та добросусідства. А. С. Баскаковою значна увага приділяється саме дослідженню цієї проблематики (с. 80-95).

Досить цікавим є третій розділ дисертаційного дослідження, присвячений аналізу «Сценарного форсайту» та державної політики щодо Криму в умовах та після закінчення гарячої фази російсько-української війни. Авторка роботи в рамках цього розділу досліджує ймовірні сценарії щодо статусу Криму після повномасштабного вторгнення РФ до України, прогнозує та аналізує невідворотні та варіативні тренди та загрози щодо кримського питання, а також досліджує інституційно-правові основи політики України щодо відновлення Криму. Так, автор роботи виокремлює невідворотні та варіативні тренди та загрози щодо кримського питання: економічні; воєнні; політичні; екологічні; технологічні; соціально-культурні та соціально-психологічні.

Проведене ґрунтовне дослідження дозволило автору сформулювати висновки роботи, які є змістовними, повністю відповідають поставленій меті, розкривають тему дисертації та мають певну новизну. Зокрема, в ході дослідження «кримських проблем» в українсько-російських відносинах сформовано теоретико-концептуальний каркас вивчення та аналізу сутності та умов кримських питань в україно-російських відносинах.

В цілому висновки, до яких дійшла дисертантка, логічні та науково обґрунтовані. Основні положення дисертації знайшли достатню апробацію в виступах на науково-практичних конференціях та в наукових статтях дисертантки.

У цілому позитивно оцінюючи науковий рівень дисертаційного дослідження А. С. Баскакової, слід зазначити деякі дискусійні положення та зауваження::

1. Авторка роботи намагалася визначити та проаналізувати передумови російської агресії та анексії півострова Крим. Однак, з тексту роботи та висновків не видно авторське розуміння поняття «анексія», яке використовується в роботі є однією із центральних категорій дисертаційного дослідження.

2. Автором роботи у тексті на с. 116 зазначається, що 2020 рік ознаменував собою продовження тенденції зниження політичного інтересу до проблематики економічного виміру відносин України з РФ, але при цьому не розкривається, яким чином це проявлялось в 2020 та 2021 роках.

3. Автор відзначає значення фактору переваги етнічної ідентичності над регіональною в рамках дослідження кримської проблеми, але не розкриває авторського визначення феномену «етнічна ідентичність», розуміння її специфічності.

4. При аналізі причин та хронології розвитку кримських питань в українсько-російській взаємодії автору варто було приділити увагу аналізу керченської кризи та її ролі в подальшій ескалації конфлікту.

Однак, ці зауваження не носять принципового характеру, не впливають на ступінь обґрунтування дисертаційних висновків і не знижують достатньо високий рівень даного дослідження.

Отже, дисертаційне дослідження А. С. Баскакової на тему «Кримські питання в українсько-російських відносинах: політологічний аналіз» є завершеним науковим дослідженням, здійсненим на актуальну тему. Обґрунтованість наукових положень та висновків, сформульованих дисертанткою, не викликають сумніву. Розбіжностей між текстом дисертації та положень реферату немає.

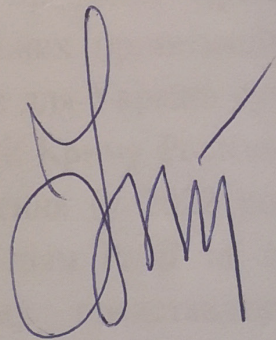
Дисертантка має значні наукові напрацювання, які викладено у 9 наукових публікаціях, з них 1 – у закордонному науковому виданні, щовключено до міжнародних наукометричних баз даних (Scopus), 6 – у фахових виданнях, 2 – тези доповідей у збірках матеріалів конференцій.

Дисертаційне дослідження А. С. Баскакової відповідає спеціальності 23.00.02 – політичні інститути та процеси. Текст реферату повною мірою розкриває зміст дисертації, їх основні положення ідентичні.

Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що представлена дисертаційна робота «Кримські питання в українсько-російських відносинах: політологічний аналіз» є самостійним, цілком завершеним науковим дослідженням, яке містить обґрунтовані та достовірні наукові результати і відповідає сучасним вимогам Міністерства освіти і науки України щодо такого роду наукових робіт. Тому є всі підстави вважати, що автор дисертаційного дослідження Баскакова Анна Сергіївна заслуговує на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути і процеси

Офіційний опонент

Доктор політичних наук, професор,
виконуюча обов'язки завідувача кафедри
національної безпеки та політичного аналізу
Національного університету
кораблебудування імені адмірала Макарова

Н. О. Ніколаєнко

